

Door Linze van der Mierden

De kamer van Rethorica is in Zevenbergen in de loop van de zestiende eeuw opgericht. Aanvankelijk traden de leden op tijdens bijzondere gebeurtenissen, zoals het bezoek van een hoge Heere of Vrouwe en bij de overgang van een oud in een nieuw en op Vastavond. Zij werden zelfs jaarlijks met een bedrag uit de stadskas 'gesubsidieerd'.

Als echter de Reformatie in 1610 ook Zevenbergen gaat beheersen, breken er voor de Rederijkers moeilijke tijden aan. De nieuwe kerkelijke overheid was fel tegen de vrolijke optredens van deze 'Ongereymde Reymers' gekant. Toch waren zij, ondanks vele verboden en kerkelijke uitsluitingen, niet klein te krijgen.

Zo vermelden de kerkeraadsboeken van de 'Gereformeerde Kercke' (nu de Nederlandse Hervormde) op Nieuwjaarsdag 1661 dat die van de Kamer van Rethorica de vorige nacht (oudejaarsnacht) met singen en tieren de gantsche Stad op de been hebben gebracht en vele onordelijkheden en sotterijckheden hadden aangericht 't welck onder de Christenen niet behoorde te geschieden. In bijzonderlijk niet van diegene die leden van de Gereformeerde kerck zijn'.

Men zal de drossaard over dit wangedrag inlichten. Vooral het feit dat er zelfs leden van de kerk tot de Rederijkers zijn toegetreden zit de kerkeraad flink dwars. Dominee Tegujnus doet er nog een schepje bovenop. Op zijn advies wordt de drossaard verzocht 'om dit quaat tot de wortel uijt te roeijen'. De drossaard heeft de zaak blijkbaar goed aangepakt, in november van dit jaar is vermeld dat de dominee toch naar den Haag moet en daar de naam van drossaard Tholincks zeer zal aanbevelen.

Ontslag

In de volgende jaren is men blijkbaar wat rustiger, hoewel toch af en toe in de vergaderingen de Kamer weer is genoemd. Men besluit in 1671 zelfs degene die zich weer met hen in laten niet meer tot de Heilig Avondmaaltfel toe te laten. Deze

• Ets van een Middeleeuwse voorloper van carnaval, uit het boek 'Carnaval ontmaskerd' van drs. Theo Fransen.

maatregel werd slechts in uitzonderlijke gevallen toegepast. Het helpt allemaal maar weinig. In 1711 als de als zeer streng aangeduide dominee Ruisch de predikantsplaats bezet beginnen de moeilijkheden opnieuw. Zelfs de koster Philippus Arent blijkt zich bij de Rederijkers te hebben aangesloten. Hij wordt hiervoor bij de kerkeraad ter verantwoording geroepen en er wordt hem zelfs ontslag in het vooruitzicht gesteld. De wetten der kerk worden hem onder ogen gebracht waarin duidelijk is omschreven dat onder andere verboden zijn: 'Danserijen; Comedien en Rheforikers'.

Drie weken later staat de koster weer in de consistoriekamer, nu met Jan van den Broek en Huijbert van Bergen. Zij worden nogmaals op hun verkeerde levenswijze gewezen. Koster Arent zei wel te willen uittreden maar dat hij dit niet kon doen voor Sint Magdalena. Op deze dag, 22 juli, werd het jaar met enkele feestelijkheden afgesloten en

werden eventuele nieuwe leden ingezworen.

Rouwmantels

„Al soude mij dat duisent gulden kosten, wijl het reglement van de kamer nog nooyt was overtreden” en verder „Ja al koste het mij den hals”, slaande met sijnen vinger op den hals”. Ook Huijbert van Bergen sloot zich hierbij aan: „Spreekende so met de woorden van kunnen so genaemden Prins onsen Koster”.

Een week later moest de koster weer zijn ontslagdreiging aanhoren. Hij moest nu tevens de onder hem berustende rouwmantels afstaan. Hij was hierover nogal ontstemd en wees op het tegenover de kerk staande huis van de toenmalige drossaard Bressy. Hij durfde echter wel van zich af te bijten. „Gij valt mij aan, over welke gij heen kunt, segt het den men die daar over woont”.

En toen dominee Ruisch hem voorhield dat het reglement van de Rederijkers niet was 'als de wet der Meden en Perzen' had hij nog de 'stouthetijd' om te zeggen 'dat in dat geselschap so weinig quaads gedaan wierd als hier'. Het ontslag ging inmiddels wel door, maar het kosterschap bleef in de familie. Op 3 februari 1712 werd Jacobus Arant, zijn broer, als koster aangesteld.

Het verzet van kerkelijke zijde, bleef inmiddels doorgaan.

Door Matthijs Ardonne en Adriaan was aan de dominee verteld dat op een avond Huijbert van Bergen komende van de Moerdijk in het huis van Ardonne (in de Koekkoeken dijk) fel tegen de kerkeraad was uitgevallen. Het blijkt hier Van Bergen chirurgijn was en voor het behandelen der armen per jaar 25 gulden ontving. Hij zou hebben gezegd dat de kerkeraad hem van functie niet kon uitsluiten. Zij zouden slechts kunnen

- Desten
2-9-2-
'91

HERV-KERK

De 'sottelijkheden' van de Rederikers

2. 0. 2. No 1

bereiken dat hem dit bedrag niet meer zou worden uitgekeerd.

Kwaad

Toch weet men te bereiken dat hem de zorg over de armen afgenomen wordt. Eerst moet hij een proeve afleggen, maar in december 1713 wordt hij als zodanig ontslagen omdat 'de armen weinig dienst erlangen van de chirurgijn'.

In september 1719 is Jan van Bergen chirurgijn. Of hij een zoon dan wel een broer van Huijbert is, is niet bekend. Maar ook hij is lid van de zo roemruchte Rederijkerskamer. Intussen was dominee Ruisch opgevolgd door dominee Van Cleef. Ook deze ziet in de kamer niets dan kwaad. 2-9-2-'91

Als hij ter verantwoording wordt geroepen zegt hij 'dat sulks aan een vermaak van Jongelingen moest worden toegelaten'. Dit wordt onmiddellijk veroordeeld, in het bijzonder omdat 'alle leden Paaps waren'. Hij weigert zich te onderwerpen en wordt 'uitgesloten van het Heilig Avondmaal'.

Tegenwerking

Op 5 maart 1724 is Jan van Bergen meester-chirurgijn. Hem wordt nu verweten zelfs op zondag, maandag en dinsdag met de 'Paapsche' leden te hebben meegespeeld. Hij heeft zelfs 'voor Sint Joris gediend'. Er was tenminste nog iemand bij die niet 'Paaps' was, te weten Hubertus Zeeuws, een verwant van in die tijd zeer bekende Zevenbergse dichter Jacob Zeeus. Deze is kort hierna naar Rotterdam vertrokken zodat men in Zevenbergen geen maatregelen tegen hem heeft kunnen ondernemen. Jan van Bergen is verder het leven zuur gemaakt. In juli van hetzelfde jaar is hij ontzet als chirurgijn van het weeshuis. Hoe het hem verder is vergaan is niet bekend.

De Rederijkers zijn ondanks hun doorlopende tegenwerking van de kerkeraad nog tot in de vorige eeuw blijven bestaan. Of ze ook nog gelegenheid hebben gehad om hun 'sottelijke stoutheidheden', waaronder de voorloper van het ons zo vertrouwde carnaval, uit te brengen laat zich niet gemakkelijk raden. Het zal in elk geval op veel moeilijkheden zijn gestuit.

Zevenbergen vroeger en nu

- Journaal - Do-10-1-'91

ZEVENBERGEN - De rubriek Zevenbergen vroeger en nu verschijnt vrijwel wekelijks in De Westhoek. Deze week gaat Wim Meulblok, samensteller van de rubriek, in op de rijmselen van pastoor Jansen.

Pastoor Jansen schrijft in zijn rijmchronijk.

In november 1885 is de suikerfabriek genaamd 'De Phoenix' verkocht voor ruim f 60.000,- aan de heren J. de Bosson alhier en Houben uit Tilburg. Hier treffen we enige aardige bijzonderheden aan betreffende de suikerindustrie, waar Zevenbergen in die jaren zo rijk aan was. Rond 1918 zijn de beide suikerfabrieken 'De Phoenix' en 'De Dankbaarheid' stil gelegd.

16 december 1885 de suikerbietencampagne sluit, voor velen is 't verdienen uit!. Er stonden in die jaren in Zevenbergen drie suikerfabrieken, de suikerfabriek van Zwartenberg niet mee gerekend. Dit waren 'De Azelma', 'De Phoenix' en de 'Dankbaarheid'. Begrijpelijk dat hier veel Zevenbergenaren werk vonden en aardig verdienden.

Op 12 november 1889 woirdt geconstateerd dat de drukte van de suikerfabrieken groot is. Tweehonderd bietenschepen tegelijk is geen uitzondering, gezegd wordt al; dit jaar duurt de campagne januari wel uit.

De winter van 1886 is bijzonder streng geweest en duurde erg lang. Pastoor Jansen maakte hierover de volgende aantekening:

19 maart 1886: 't is bitter, bitter koud geweest tot heden, Sint Josephusfeest. De scherpe wind woei onverpoosd uit 't barre noorden en noord-oosten. De zon, al steeg ze hoog op, deed zwellen niet een enkele knop. Geen grasspier groeide, 't wintergraan scheen dieper nog omhoog te gaan.

Geen wonder dat de boeren knorden, het zal dit jaar geen zomer worden.

Al was de werklust nog zo sterk, er was geen kans voor enig werk,

terwijl een vracht met krommen rug van wachters stonden aan de brug.

De winter van 1887 - 1888 heeft ook lang geduurd, de pastoor schreef hierover:

Een duimdik ijs op het water, wat moet dat worden later?

Op 29 februari 1888:

Het was ongeëvenaarde kou die februari gaf

en 't lieve lentemaandje kwam op schaatsen tot ons af.

Op 7 augustus 1889:

De villa van de Bruyn bij 't station

is in 't publiek verkocht voor ruim een tiende ton.

Op 15 januari 1891:

't Kasteel door A. de Bruyn gebouwd.

gekocht door Rens die het heeft berouwd.

kocht Houben veel geluk ermee Hij woon daar lang in zaalgen vree!

Hiermee wordt het oude gemeentehuis

bedoeld, nu Prins Hendrikstraat. Honderd jaar geleden 1890

-1891 tekent de pastoor aan:

Een sport per schaats

had gisteren plaats,

men won ham, spek en bonen,

het ging alles goed en wel op het ijs.

Doch velen raakten van de wijs des avonds bij het bekronen.

En heden valt de dooi met kracht na het vriezen sinds een week of acht

Geen winter was zo fel tevoren miljoenen bieten zijn bevroren.

Veel schepen door de vorst verast

bevroren in de haven vast.

Moog nu voorgoed de winter wijken

en bij zo'n dooi geen dijk bezwijken.

De tarme bleek tegen zo'n vorst niet bestand

't was alles bevroren.

Opnieuw moet het land desnoods bij

maanlicht herbouwd en herzaaid dat nu ook het dubbele wordt gemaaid.

Suikerfabriek

26

↑ Kopie
in de Map Herv-Kerk.

W. 2. 2. 2.